

Наталка Лисенко

НЕВІДОМІ АВТОБІОГРАФІЧНІ ЗАПИСИ О. ОЛЕСЯ

У статті досліджуються невідомі автобіографічні записи українського письменника О. Олеся. На основі джерельних документів, зокрема листування, встановлюється датування спогадів. Написані в еміграції автобіографічні спогади розширюють уявлення про життєвий та творчий шлях письменника, що сприяє створенню достовірної та об'єктивної наукової біографії О. Олеся.

Ключові слова: *архівні матеріали, рукописи, автобіографічні записи.*

The autobiographical notes of Ukrainian famous writer O. Oles's autobiographical notes are studied in this article. The date of these notes are determined using archival materials, in particular his correspondence. Written by author during his life in emigration, the published documents broaden the idea of life and creative way of O. Oles. This contributes to establishing the reliable and objective scientific biography of the write.

Keywords: *archive materials, manuscripts, autobiographical notes.*

Бурхливий розвиток суспільства останніх десятиліть характеризується активізацією уваги до дисциплін джерелознавчого напрямку, а наукова репрезентація архівних матеріалів стає невід'ємною частиною ґрунтовних наукових розвідок. Всебічне вивчення документів, введення їх до наукового, культурологічного, суспільного обігу набувають дедалі більшого значення, адже саме документальний пласт архівних першоджерел створює фактологічне підґрунтя для переконливих висновків та узагальнень.

Наша ж увага до документів відомого українського письменника О. Олеся зумовлена появою його еміграційного архіву в Україні наприкінці 1990-х років¹ і бажанням якомога ширше репрезентувати досі не знайий на батьківщині творчий доробок митця. Протягом останнього десятиліття чимало документів з еміграційного архіву О. Олеся введені до наукового обігу (для прикладу, лише в цьому виданні вперше побачили світ його недруковані поезії² та драма «Шиночок на передмісті»³). Сьогодні ж маємо нагоду представити невідомі автобіографічні записи письменника, які збереглися серед архівних матеріалів родини Кандиб. Запропоновані автобіографії О. Олеся різняться стилем написання, манерою викладу, інформаційною насиченістю, але дуже вдало доповнюють одна одну та наше уявлення про життєвий шлях письменника.

Автобіографії відомих діячів мистецтва й культури – цінне джерело до вивчення їх життєпису, творчих досягнень, прагнень та устремлінь. Унікальність таких свідчень у тому, що головна дійова особа – сам майстер. Тому через опис особистого життя розкривається внутрішній світ письменника, ми дізнаємося про оцінку власної діяльності, а часто наявний самоаналіз подій чи вчинків зосереджує увагу дослідника на важливих,

¹ Про історію формування, зберігання та шляхи поповнення еміграційного архіву О. Олеся детально див.: *Лисенко Н.* 1) З еміграційного архіву О. Олеся // *Хроніка 2000. – 1999. – Вип. 29–30. – С. 323–342*; 2) За рядками листування О. Олеся та О. Ольжича // *Наукові читання-1998: Праці молодих учених України. – К., 1999. – С. 120–140; Захаркін С., Лисенко Н.* Нові надходження до рукописних фондів // *Слово і час. – 2001. – № 8. – С. 63–66; Лисенко Н.* 1) Архів Олега Ольжича в Україні // *Український історик. – 2004–2005. – № 3–4. – С. 162–171*; 2) Творчі матеріали та листування О. Олеся в його еміграційному архіві // *Спадщина. – К., 2007. – Т. 3. – С. 95–159.*

² *О. Олесь.* Недруковані поезії // *Спадщина. – К., 2007. – Т. 3. – С. 323–336.*

³ *О. Олесь.* Шиночок на передмісті // *Спадщина. – К., 2004. – Т. 1. – С. 214–265.*

подекуди прихованих, спонуках та етапах творчого зростання митця. Нехтування такими джерелами призводить до неточностей, а інколи і викривлених уявлень про реальні обставини життя того чи іншого письменника. Кожна нова джерелознавча знахідка надає широкий простір для певних гіпотез і роздумів; найчастіше такі відомості бувають скупими й неповними, але вони цінніші від будь-яких інших, бо є безпосередніми свідченнями самого автора. Свого часу Т. Гундорова, підкреслюючи важливість досліджень мемуарних, автобіографічних записів, про подібні відверті судження слушно зауважила: «Відкриті й беззахисні записки Поета про себе вчать цінувати, а не зневажати людську слабкість, окреслюють перспективу життєвої і творчої ціни будь-якого новаторства»⁴.

Єдина відома автобіографія О. Олеся, на яку донині посилаються всі сучасні дослідники його життя та творчості, вперше друкувалася в часописі «Сучасність»⁵. Юрій Герич пояснює, що представлені автобіографічні записи (датуються вереснем 1924 р.) зберігалися в архіві Олександра Колесси і є не автографом, а списком, виконаним, очевидно, Осипом Кисілем. Документи з еміграційного архіву О. Олеся підтверджують, що цю автобіографію поет насправді писав для О. Кисіля у відповідь на лист від 27 серпня 1924 р. (ІЛ., ф. 114, од. зб. 1042)⁶. У згаданому зверненні О. Кисіль просить О. Олеся написати автобіографію і навіть подає досить детальний план очікуваної майбутньої оповіді. Як з'ясувалося, дослідник цікавиться походженням

---

⁴ Гундорова Т. Fiat Миколи Вороного // Слово і час. – 1994. – № 7. – С. 33.

⁵ Герич Ю. Олександр Олесь // Сучасність. – 1964. – № 12. – С. 40–54.

⁶ Тут і далі посилаємося на документи з особистого архіву О. Олеся, який зберігається у відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 114, опис фонду див. у попередньому випуску «Спадщини» (К., 2007. – Т. 3. – С. 374–438), далі вказуючи лише одиницю зберігання.

письменника, його батьками, просить згадати дитячі роки та перші літературні спроби (ці відомості й містяться в згаданій автобіографії). Крім того, О. Кисіль прагне зрозуміти ставлення письменника до різних тогочасних літературних чи мистецьких угруповань, причини виїзду за кордон, «відношення до теперішньої радянської влади на Україні, яке займає становище до т[ак] зв[аних] «поворотців» («смена вех»), про літературні впливи і навіть європейських літератур, описати подорожі тощо» (од. зб. 1042). У цьому ж випадку не на всі поставлені запитання О. Олесю відповів – можливо, вважав не надто вагомими власні судження або ж передчасними деякі висновки.

Датування записів вереснем 1924 р. підтверджує і наступний лист О. Кисіля від 22 вересня цього ж року: «Прохатиму Вас, оскільки можете, закінчити замітки до Вашого життєпису та вислати поштою» (од. зб. 1043). Очевидно, О. Олесю виконав замовлення (бо наступних кілька років листів від О. Кисіля з проханням «написати» або «дописати» автобіографію не було⁷), надіслав ті короткі відомості про своє життя, які згодом опинилися в архіві О. Колесси і досі були єдиним автобіографічним джерелом.

Вивчення еміграційного архіву О. Олеся додає нові цікаві епізоди до життєпису письменника. Скажімо, у грудні 1932 року вже сам О. Колесса, готуючись до семінару в Українському Вільному Університеті, звертається до письменника з проханням написати докладніші спогади про своє життя: «Дожидаю Вашої автобіографії з узглядненням Ваших культурних зацікавлень та літературно-мистецьких вражіннь. Тим часом мусить мені й моїм слухачам послужити за провідника бодай ця коротенька автобіографія, яку Ви написали для п[ана] Кисіля, що

---

⁷ Лише через 2 роки (у червні 1926 р.) О. Кисіль висловлює бажання розширити дисертаційне дослідження описом дитячої творчості О. Олеся та доповнити покажчик музичних композицій на слова поета, що «був би в пригоді тим дослідникам, які б схотіли спеціально присвятитись праці над музикальною сторінкою Вашої поезії» (од. зб. 1044).

переписав її для мене. П[ана] Кисіля, що був моїм слухачем, я заохочую, щоб він викінчив і оголосив друком працю про Вас – яка мала свій почин у моєму семінарі в Українському Університеті» (од. зб. 1072). Гадаємо, що на це прохання і була написана автобіографія, яку сьогодні публікуємо (йдеться про перший із запропонованих до друку документів). Саме цей лист О. Колесси й допоміг розшифрувати невстановлену особу, якій автор планує надіслати свої автобіографічні записи (од. зб. 406). Насамперед, звернення автора («Високоповажаний пане професоре») та уточнення наприкінці листа, що адресат – професор літератури, дає нам підстави вважати, що автобіографічний лист О. Олесь писав саме Олександрю Колесі – історику літератури, який у 1930-х роках працював на посаді професора Карлового університету та Українського Вільного Університету.

Разом з тим, точних відомостей про отримання листа О. Колесою не маємо. Якщо Ю. Герич, який мав доступ до архіву відомого літературознавця, вивчив і опрацював особисті документи О. Колесси, все ж друкує автобіографію, переписану О. Кисілем, то, найімовірніше, в цьому архівному зібранні автентичних автобіографічних джерел О. Олеся виявити не вдалося. Застерігаємо, що ми публікуємо той лист, який залишився в архіві О. Олеся, тому наразі йдеться або про чернетку, або про документ, який автор не наважився надіслати кореспондентові. І можливо, пояснення цьому – у наступних гранично відвертих рядках листа О. Олеся до О. Колесси: «Небо і земля свідчать Вам, що нарешті я написав виключно для Вас деякі доповнення (12 стор[інок]) до моєї біографії. Прочитав я декому і побачив, що все це мало цікаве. Знищив. Обіцяю, що колись знову спробую. Навіть, щоб написати автобіографію, треба мати піднесений настрій, а я давно вже нагадую кислу капусту...»⁸. Насмілимося припустити, що О. Олесь не знищив своїх записів (як

---

⁸ Цитується за: *Герич Ю.* Автобіографія О. Олеся // *Нові дні.* – 1966. – Жовтень. – С. 15.

написав про це О. Колесси) – не встиг або ж з інших міркувань, наразі менш важливих за факт наявності автобіографії в архіві письменника, – і саме їх ми публікуємо сьогодні вперше. Насамкінець ще один доказ до встановлення особи адресата – можливо, непряме підтвердження, але і його мусимо мати на увазі – архівний документ складається саме з 12 сторінок (чи не їх автор згадає як написане доповнення?).

Наведені аргументи засвідчують і дату написання листа – орієнтовно початок 1933 року, бо, нагадаємо, лист-звернення О. Колесси поет отримав у грудні 1932 р.

Другий документ з еміграційного архіву О. Олеся (од. зб. 2783) суттєво відрізняється від попередньої короткої автобіографії. Перед нами – високохудожні мемуарні записи, у яких присутні й розлогий коментар, і щедрі спогади, і ностальгія автора за втраченою Україною. Тепла і відверта розповідь письменника про перші роки життя вражає непідробною щирістю, поетичний талант О. Олеся захоплює читачів, а самобутнє та оригінальне оповідання (документ, на нашу думку, цілком відповідає цьому жанру літератури) вражає мистецькою довершеністю. У цьому випадку автор теж виконує чиесь прохання («Ви просите мене написати автобіографію»), але вже не силує себе фіксацією сухих фактів, а дійсно розкошує у спогадах про дитинство на українських степових просторах, насолоджується деталізацією дитячих вражень. Для вдумливого дослідника ці описи власного життя О. Олеся чітко окреслюють джерела естетичних переживань митця: мальовничі околиці, природа, ліси, «напоєні таїною», загадкові старі могили, тваринний світ, родина, дитячі вчинки та навіть хрест на церкві, який «усміхається золотою усмішкою». Відчувається, що автор поставив перед собою завдання створити вартісний мистецький твір про своє життя, описати його якомога ширше, але завершити задум не вдалося (розповідь уривається початком другої частини, і, як свідчить автограф, дописувати її О. Олесю більше не брався).

Встановити ініціатора написання цих спогадів – завдання дещо складніше. З пропозицією написати автобіографію до письменника зверталось чимало його кореспондентів, друзів, прихильників та дослідників української літератури. Серед тих, хто в період еміграції листовно просив надіслати автобіографічні відомості, були: згадані Осип Кисіль та Олександр Колесса; Михайло Грушевський, Іван Крушельницький, Михайло Обідний, Василь Королів-Старий, Остап Грицай⁹ (застерігаємо, що послуговуємося лише збереженим епістолярієм з еміграційного архіву О. Олесь, хоча свідомі того, що ця інформація не є вичерпною). На жаль, усі розмови з письменником щодо написання життєпису датуються пізніше згаданої оповіді (О. Олесь розпочав записувати спогади в червні 1921 р.).

Наприклад, Михайло Грушевський, готуючи в 1923 р. до видання творів О. Олесь¹⁰, отримав від письменника короткі відомості про життя та творчість (од. зб. 67), які й використав у своїй передмові¹¹.

Дещо пізніше, 23 серпня 1927 р., до поета звертається Михайло Обідний і повідомляє, що рада музею-архіву просить надіслати автобіографію обсягом 2–3 друкованих аркуші, за що готова сплатити 1000 чеських крон. Нагадаємо, що в 1923 р. на еміграції, у Празі, було створено український архів-музей з метою зібрати розпорочені українські історичні документи періо-

---

⁹ Постать Остапа Грицая не розглядаємо серед імовірних кореспондентів О. Олесь, оскільки його листи з пропозицією написати автобіографію надходили у грудні 1943 р. Напередодні чергового ювілею О. Олесь О. Грицай наполегливо благав: «Одна редакція попрохала в мене статті, до якої мені треба конче Вашого докладнішого життєпису. [...] Життєпис не має бути довгий, затеж точний» (од. зб. 737, арк. 1), «А в моєму листі я прохав Вас короткого нариса Вашої біографії, [...] бо потребую і до реферату про Вас» (од. зб. 737, арк. 2).

¹⁰ О. Олесь. Вибір поезій (1903–1923). – Прага, [1924].

¹¹ Грушевський М. Поезія Олесь // О. Олесь. Вибір поезій (1903–1923). – Прага, [1924]. – С. I–XVI.

ду визвольних змагань, зберегти їх для подальшого вивчення і правдивого висвітлення буремних подій початку ХХ ст. І оскільки хранителем фондів цього музею був М. Обідний, не дивно, що саме він звернувся до письменника із закликом: «Ба-жано, щоби автобіографію Ви написали на тлі відродження й визволення України, Ваші ж поезії повні настроїв, огню і бурі цієї історичної епохи, Ви мали стики з багатьма українськими діячами, ученими, мистцями, політиками, вояками, це теж цікавий матеріал для Вашої автобіографії» (од. зб. 1498). Далі автор підкреслює, що рада музею навіть готова виплатити аванс – 200–300 чеських крон. Сатирична резолюція-відповідь на аркуші листа самого О. Олеся («Як накинете 50 корон, дістанете й автошкіру») відкриває ще одну сторінку еміграційного побуту родини та додає особливий штрих до розуміння принципового і безкомпромисного, подекуди складного характеру письменника. Нагадаємо, що лист надійшов напередодні ювілею О. Олеся (в 1928 році поету виповнювалося 50 років). У той час, коли громадськість та прихильники творчості поета планували широко відсвяткувати цю дату, О. Олень категорично відмовився від улаштування будь-яких ювілейних вечірок¹². На прохання О. Олеся, часопис «Діло», наприклад, умістив пояснення позиції ювілянта, який «відмовився від святкування ювілею, мотивуючи цю відмову тяжким моментом, що переживає народ український і разом з ним українська еміграція» (од. зб. 2777). Можливо, висловлювання Михайла Обідного, які здалися письменникові занадто патетичними та пафосними, і зупинили О. Олеся подати навіть короткі відомості про своє життя. Письменник завжди боляче реагував на нещирість, зневажав лицемірство, а голо-слівні виступи про прихильність та поцінування його творчості до краю обурювали вразливого поета. Особисту неприязнь

---

¹² Детальніше про ставлення письменника до святкування власних ювілеїв див.: *Лисенко Н.* Емігрантські ювілеї О. Олеся // Слово і час. – 2009. – № 1. – С. 16–24.

до М. Обідного важко засвідчити – очевидно, пригнічений настрої письменника, нестатки, важкі обставини життя, постійна матеріальна скрута і були причиною такої різкої реакції. У ті роки єдиним стабільним джерелом прибутку родини була невеличка заробітна платня дружини О. Олеся Віри Антонівни. Син Олег ще вчився в університеті, а сам письменник тривалий час не отримував жодних сталих виплат: заробітної платні від уряду УНР не мав, а літературна стипендія чеського уряду була мізерною. О. Олесь жив лише на кошти від проданих книг, які розкуповувалися дуже повільно. Тому він вважав зайвими пишномовні слова прихильності на свою адресу на тлі непроданих видань. Оскільки, як згадує Ніна Левитська, «Олесь ніколи не був багатієм, бо жив майже винятково з своєї літературної творчості, [...] не отримував майже жодних гонорарів і був у дуже скрутному становищі»¹³, непродані книги непокоїли письменника найбільше. Проте, не маючи грошей на прожиття, потерпаючи часто навіть від голоду, він не дозволив собі втішатися честолюбством долучитися до фондів архіву-музею, зумів не спокуситися штучною славою чи удаваною популярністю, вкотре засвідчивши гідність та самоповагу.

У 1930 році (лист від 2 лютого) Іван Крушельницький також звертається до О. Олеся: «Та не гнівайтесь, якщо я оце в одному з найближчих чисел займуся Вашою Дорогою Особою і з приводу Вашого побуту у Львові дам коротеньку характеристику Вашої творчості, так як я її розумію. Для того мені, правда, бракує не одної відомости відносно Вашого життя, творчості – тож не гнівайтесь, що буде щось не по правді. Не маю відваги прохати Вас написати мені хоч коротенько про Ваше життя і, можливо, бібліографію Ваших творів. Та все ж таки дуже Вас прохаю узгляднити моє прохання й прийти мені в допомогу хоч

---

¹³ *Левитська Н. У товаристві муз // Поет з душею вогняною. Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах / Упор., передм. та прим. І. Лисенка. – Нью-Йорк, К., Львів: б. в., 1999. – С. 73.*

коротенькими відомостями» (од. зб. 1157). Гадаємо, що і це прохання І. Крушельницького залишилося без відповіді. Хоча в січні 1930 р. О. Олесю і відвідав Львів, проте підготовка до поїздки і враження від неї були дещо неоднозначними. Наприклад, у листі до В. Леонтовича поет завчасно попереджає: «Хоч до 20 січня я може і задержусь у Львові, але прилюдно виступати і читати не буду. Попросіть ініціаторів ніяких концертів мені не присвячувати. Я хочу, щоб про мене якомога менше говорили [...]. Я готовий навіть відкласти свій від'їзд до Львова, аби не бути центром [при]хильної уваги» (од. зб. 230). А в листі до дружини вже зі Львова зізнається: «Буду мабуть на святі «Діла» (50 років). [...] Як не просили мене виступити, – відмовився. «Коли Ви, кажуть, будете, прийде весь Львів». Нонсенс: книжки не потрібні, а я страшно без кінця їм потрібний. Безглуздя, іронія якась» (од. зб. 100).

О. Олесю укотре прагнув переконати, що найцінніше для поета – зацікавлення його творами, а не постаттю, прагнення зрозуміти творчі пориви, осягнути майстерність. На всі згадки про власну персону він завжди реагував стримано, соромився надмірної уваги, занадто хвалебних рецензій. Наприклад, в одному з листів до Д. Дорошенка так відповідає на чергову згадку останнього про твори поета¹⁴: «Ви мене страшно переоцінили. Звичайно, коли Ви поставите мене поруч з Шаповалом, то, може, я і опинюсь в першій ряді. На форму теж я давно вже не звертаю жодної уваги. Ну, та критично «матимуть» Вас, а не мене. Одначе з Вашого благословення я десь в глибині душі гордо причепив собі значок «першорядного лірика» і вирішив «подтягнуться» (од. зб. 76). А в наступному листі – така властива О. Олесеві гірка самоіронія: «а Д[ержавне] Видавн[ицтво] Украї-

---

¹⁴ Можливо, це відповідь на захоплення Д. Дорошенка в одному з листів: «Не вмирає наше поетичне слово! Може, Ви один тільки й держите тепер його прапор, але держите гордо й високо, як подобає великому майстру» (од. зб. 820).

ни занесло мене в сінодік класиків і відвело 6 аркушів. Приємно хоч по смерті лежати серед порядних небіжчиків» (од. зб. 77).

Віднайти прямі свідчення про адресата друкованих тут спогадів О. Олеся надзвичайно важко ще й тому, що сам автор згадує «вчорашню» особисту зустріч. З ким письменник міг бачитися в червні 1921 року, дискутувати, сперечатися – «мати гостру розмову»? Варіантів чимало. Достеменно відомо, що з 1919 до 1922 р. письменник мешкає у Відні¹⁵ і чимало листів отримує на адресу кав'ярні «Herrenhof» (Herrengasse, 19). Кафе «Геренгоф» часто згадується у спогадах сучасників О. Олеся. Саме тут збиралися представники української еміграції, обговорювали політичні новини, зустрічалися із земляками, які щойно приїхали з України, мріяли про національне відродження, провадили громадську діяльність. І О. Олесь – серед постійних відвідувачів: «В Європі Олесь особливо любив кав'ярні, де до його послуг були газети, журнали, енциклопедії тощо. У Відні, в кафе Геренгоф, Олександра Івановича можна було бачити вже зранку за склянкою чорної кави, за газетою чи за аркушем паперу з олівцем в руках»¹⁶. До цієї кав'ярні часто навідувалися і В. Винниченко, і Ю. Тищенко-Сірий (згадують про це у своїх щоденниках)¹⁷, які гіпотетично теж могли спонукати письменника до мемуарних записів, бо були близькими друзями О. Олеся: часто конструктивно дискутували, проте високо цінували творчу діяльність митця і віддавали належне його творам в українській літературі.

¹⁵ Детальніше про перебування письменника за кордоном див.: *Лисенко Н.* Еміграційні адреси О. Олеся // Київські полоністичні студії. *Gente Ruthenus – Nazione Polonus.* – К., 2008. – С. 325–337.

¹⁶ *Сірий Ю.* З моїх зустрічей // Поет з душею вогняною. Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах / Упор., передм. та прим. І. Лисенка. – Нью-Йорк, К., Львів: б. в., 1999. – С. 31.

¹⁷ Див.: *Винниченко В.* Щоденник. – Едмонтон, Нью-Йорк: Видання Канадського Інституту Українських студій, 1983. – Т. 2; *Мельник О.* Щоденник Юрія Тищенка (Сірого) (1919–1924 роки) // Український археографічний щорічник. – К., 2007. – В. 12. – С. 591–683.

Прикметно, що перші еміграційні роки в житті О. Олеся були надзвичайно активними: у Відні заснував журнали «На переломі» та «Сміх», став ініціатором та одним із організаторів Союзу українських журналістів та письменників, активно співпрацював з Комітетом допомоги голодуючим в Україні, який очолював М. Грушевський, планував відкрити незалежне українське видавництво. Тому не дивно, що письменник дуже часто виїздить на зустрічі з українцями та офіційними представниками інших країн у різних справах на кілька днів, а то й на довше, з Відня. У цей час він постійно курсує між Віднем, Берліном, Прагою, Марієнбадом, Баденом. Зокрема, в листі до І. Черниша від 17 вересня 1920 р. (з огляду на датування автобіографічних спогадів саме цей період цікавить нас найбільше) пише: «В Відні житиму ще з місяць, а далі поїду або до Чехії, або до Німеччини. Потім знову вернусь до Відня. Коли я хочу відпочити від еміграції і «громадської» роботи, я кидаю Відень і тікаю або до німців, або до чехів. Попрацюєш там – і знову їдеш до Відня варитись в укр[аїнському] котлі» (од. зб. 320). Наприклад, Д. Дорошенко також згадував бурхливе життя української еміграції тих років та особисті зустрічі з письменником: «Українська колонія у Відні була далеко ширша й ріжноманітніша від пражської. Здебільшого «пражане» перекочувували до Відня, а були такі, що сновигали туди й сюди між Прагою та Віднем – добре, що українські дипломатичні паспорти (а напевно ⁹/₁₀ усіх приїзжих земляків мали дипломатичні паспорти) ще в той час визнавались! [...] Я здивував у Відні багато знайомих: тут перебували О. Олесю, Ю. Сірий і чимало інших українських письменників»¹⁸. І оскільки згадана зустріч і «гостра розмова» могла відбутися у будь-якому з названих міст і з будь-яким приятелем О. Олеся, залишаємо широкий простір для подальших розшуків і встановлення особи адресата наступними дослідниками життєпису письменника.

¹⁸ Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле. – Львів: Червона калина, 1924. – С. 49–50.

Проте, не претендуючи на остаточне рішення, дозволимо собі висловити одну гіпотезу, яка безперечно потребує подальшого документального підтвердження. Знайомство з епістолярною спадщиною митця засвідчило надзвичайно близькі й дуже приятні стосунки О. Олеся з Василем Королівом-Старим. Вони по-справжньому товаришували, намагалися бути відвертими, часом зустрічалися. Дружина В. Короліва-Старого Наталена Королева згадує, що, зустрівшись якось у Празі з О. Олесем, розмова між ними «була весела, пересипана сміхом, жартами, експромтами»¹⁹. Спілкування було щирим ще й тому, що єднало обох митців спільне минуле, у дечому навіть подібна доля – обоє навчалися в Харківському ветеринарному училищі, обоє мали ветеринарний фах, але працювали і на літературній ниві, 1919 року обоє виїхали з України, мусили прилаштуватися до життя на чужині – видавали власні твори, В. Королів-Старий викладав у Господарській академії в Подєбрадах. Збережений епістолярний діалог митців надзвичайно цікавий і оригінальний не лише своїми темами, а й формою – використання русизмів для підсилення іронічного підтексту, численні жартівливі пасажі, кепкування, а подекуди й сарказм. Для прикладу наведемо рядки з листа В. Короліва-Старого від 27 липня 1923 р. з черговим проханням до О. Олеся написати спогади: «[...] мені конче потрібен принаймні Ваш довгий автобіографічний лист, коли не особистий візит. [...] В тому листі потрібую знайти всю Вашу подноготню: «Где ты росла, где ты цвела, каких полей, какой долины ты украшением была?» Коли і хто Вас народив, хто і за що товк в дитинстві, коли і куди Вас віддавано в науку, коли Ви (тільки церковно!) оженились, коли й де служили «чесно и непорочно» і чи тільки самій «отечественной ветеринарії», чи й Мамоні, що Ви любили в дитинстві (тепер я сам знаю – що),

---

¹⁹ Королева Н. Силует // Поет з душею вогняною. Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах / Упор., передм. та прим. І. Лисенка. – Нью-Йорк, К., Львів: б. в., 1999. – С. 69.

які маєте таланти (поезія – не в рахунок), наприклад, добре плаваєте, їздите на конях, авіаторство, альпінізм, чи вірите в духів, займаєтесь окультними науками, спиритизмом, чи хропите вночі і т[ому] под[ібно]. Цікаві для «друга-читателя» інформації...» (од. зб. 1089). Як бачимо, жартівливий тон листа вповні відповідає такому ж настрою і друківаних тут спогадів О. Олеся про його дитинство. Автор так само дозволяє собі глузувати, іронізувати з наївних вражень, гіперболізувати дитячі страхи, не цурається навіть надмірної емоційності тощо. Саме тому вважаємо, що серед можливих ініціаторів написання автобіографічних спогадів О. Олеся може бути і Василь Королів-Старий.

Разом з тим, сподіваємося, що документальні свідчення – цитовані раніше звернення різних кореспондентів О. Олеся з проханням написати автобіографію – спонукають дослідників до подальших пошуків мемуарних записів О. Олеся серед архівних матеріалів його кореспондентів (найчастіше розпорошених поза Україною), а опубліковані документи доповняться іншими, не менш цікавими, фактами з життя та творчої діяльності славетного українського письменника.